

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ БІЛІМ
ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫ АССАМБЛЕЯСЫ
АСТАНА қ. ӘКІМДІГІ
ҚАЗАҚСТАН ӘЛЕУМЕТТАНУШЫЛАРЫНЫҢ ҚАУЫМДАСТЫҒЫ

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
АССАМБЛЕЯ НАРОДА КАЗАХСТАНА
АКИМАТ г. АСТАНЫ
АССОЦИАЦИЯ СОЦИОЛОГОВ КАЗАХСТАНА

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF THE
REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
ASSEMBLY OF PEOPLE OF KAZAKHSTAN
AKIMAT OF ASTANA
ASSOCIATION OF SOCIOLOGISTS OF KAZAKHSTAN

Қазақстан Республикасы Тұңғыш Президенті
Күніне арналған Астаналық әлеуметтанулық
форум материалдарының жинағы

Сборник материалов
Астанинского социологического форума,
посвященного Дню Первого Президента
Республики Казахстан

Collection of materials
of Astana Sociological Forum
dedicated to the Day of the First President
of the Republic of Kazakhstan

Астана 2015

УДК 323/324(574)(063)

ББК 66.3(5 қаз)

М 34

Главный редактор

М.М. Тажин, президент Ассоциации социологов Казахстана,
доктор социологических наук, профессор

Редакционная коллегия:

З.К. Шаукенова (отв. редактор), член-корреспондент НАН РК,
доктор социологических наук, профессор

С.Т. Сейдуманов, член-корреспондент НАН РК,
доктор социологических наук, профессор

Г.С. Абдирайымова, доктор социологических наук, профессор

А.Т. Забирова, доктор социологических наук, профессор

Г.М. Досанова, доктор PhD, и.о. доцента

О.В. Калдыбаева, доктор PhD, и.о. доцента

С.А. Коновалов, доктор социологических наук, доцент

Ю.В. Кучинская, кандидат социологических наук

А.К. Назарбетова, докторант PhD

Н.Ж. Биекенова, докторант PhD

А.А. Кокушева, докторант PhD

М 34 Материалы Астанинского социологического форума, посвященного Дню Первого Президента Республики Казахстан. Межд. науч.-практ. конф. / Отв. ред. З.К. Шаукенова. – Астана, 2015. – 622 с.

ISBN – 978-601-304-050-9

Сборник материалов Астанинского социологического форума, посвященного Дню Первого Президента Республики Казахстан, включает статьи участников, в которых отражены актуальные исследования инициатив Лидера нации Н.А. Назарбаева.

Сборник адресуется органам государственного управления, научным сотрудникам, преподавателям, магистрантам и докторантам PhD, специализирующимся в области социологии и социально-гуманитарных наук.

УДК 323/324(574)(063)

ББК 66.3(5 қаз)

ISBN – 978-601-304-050-9

© Институт философии, политологии
и религиоведения КН МОН РК, 2015

© Ассоциация социологов Казахстана, 2015

© Тажин М.М., 2015

Сағындықова Б.Е. Мінез – құлықтарында ауытқушы бар балалардың тұлғалық ерекшеліктерін социологиялық эксперименттік тұрғыдан зерттеу.....	425
Сарсембаева Р.Б. Гендерные неправительственные организации – важный фактор развития гражданского общества.....	435
Сарыбаева И.С., Дүйсенова С.М. Маскүнөмдіктің әйелдің репродуктивті мінез-құлқына әсері.....	441
Сатыбекова Э.С. Методика измерения индекса развития гражданского общества (civicus) в условиях современного казахстанского общества.....	448
Сыргабаев С. Преимственность социальных ценностей и историческая память молодежи: социологический аспект (на примере Кыргызстана).....	455
Туткышева Ғ.Т., Нурланова С.С., Абдрашева Б.Ж., Ахметова И.А. Қазақстан Республикасында ата-ана қамқорлығынан тыс қалған балалардың жағдайына әлеуметтік- педагогикалық талдау.....	463
Хаджимухамедов М.К. Возрождение духовных ценностей как органический, естественный процесс роста национального самосознания граждан Узбекистана (по результатам социологических исследований).....	470
Хамидов А.А. Современный Казахстан в свете глобального цивилизационного кризиса.....	474
Хамит А.Д. Дене тәрбиесі және спорт мәселелерін зерттеу.....	481
Шадинова Г.Ә., Онтуганова Д.Ш. Қазіргі Қазақстандағы әйелдердің еректерге қарсы зорлық-зомбылық мәселесінің айқындалуы.....	486
Шайкемелев М.С., Дунаев В.Ю., Токтаров Е.Б. Методологические проблемы социологического и статистического исследования информационного общества в Казахстане.....	494
Юсупов Қ.Е. Индустриалды-инновациялық даму стратегиясы инновациялық дамудың негізі ретінде.....	501

СТАТЬИ УЧАСТНИКОВ ФОРУМА (студенты, магистранты, докторанты)

Алпанова Ә.А. Қазақстандағы гендерлік саясаттың даму тенденциялары.....	508
Аманкелді Қ. Келісімшартпен қызмет атқаратын әскерилер жаңа әлеуметтік топ.....	513

МАСКҮНЕМДІКТІҢ ӘЙЕЛДІҢ РЕПРОДУКТИВТІ МІНЕЗ-ҚҰЛҚЫНА ӘСЕРІ

И.С. Сарыбаева

*ал-Фараби атындағы ҚазҰУ, әлеуметтану және әлеуметтік жұмыс
кафедрасының аға оқытушысы, социология ғылымдарының кандидаты*

С.М. Дүйсенова

*ал-Фараби атындағы ҚазҰУ, әлеуметтану және
әлеуметтік жұмыс кафедрасының аға оқытушысы*

Маскүнемдіктің барлық адамзат баласына әкелетін қасіреті шексіз. Соның ішінде әйелдердің репродуктивті мінез-құлқына кері әсері орасан зор. Отбасының ең бірінші қызметі осы репродуктивті қызмет болса, ондағы маскүнем әйелдің бұл қызметті атқара алатындығына ешкім кепіл бола алмайды. Себебі, әйел адам отбасындағы ұрпақты жалғастырушы, оны өз жүрегінің астында 9 ай бойы көтеріп жүретін болғандықтан, ішімдіктің бала денсаулығына қалай әсер ететіндігі айтпаса да түсінікті. Ішімдік тек бала денсаулығына ғана емес, сонымен бірге ананың денсаулығына кері әсерін тигізеді.

Маскүнем әйелдерден туған балалардың жартысына жуығы дүниеге келгеннен кейінгі алғашқы айларда шетінейді. Шетінеуге нәрестенің миындағы ісікті сырқаттар себепкер болады. Емшекте баласы бар әйелдердің маскүнемдігі тіпті өрескелдік. Ана сүтімен нәрестенің организміне енген алкоголь баланы тынышсыздандырады, ұйқысын нашарлатады, ақыл-есінің жетілуіне кедергі келтіреді. Соған орай, ішкіліктің зияны мол екенін есте ұстаған отбасы мұны ұмытпағаны жөн.

Маскүнемдікке салынған әйел денсаулығына және ұрпаққа кері әсеріне нақтырақ тоқталып өтсек.

Ішімдік жайлы сөз қозғағанда оның адам баласына, ұрпақтарына, әсіресе, әйел адамдардың денсаулығына кері әсері жайлы айту керек. Бала мен жасөспірімнің денсаулық жағдайы оның ересек кезіндегі мүмкіндіктеріне тікелей әсер етеді.

Ішімдік әйел адамдардың жалпы денсаулығына теріс әсер ете отырып, оның жыныс мүшелерінің қалыпты қызмет етуін бұзады. Осы орайда бірнеше сандық көрсеткіштерді келтіріп өтсек. Белгілі орыс ғалымы С.З. Пашенков 5 жыл бойы алкоголизмнен емделген 3300 әйелді бақылаған. Олардың 85,3%-ында созылмалы ауру түрлері

кездессе, олардың 40,6%-ы жыныстық ауруларға шалдыққан. Жалпы алғанда спиртті ішімдіктерді жиі пайдаланатын әйелдер, ішпейтін әйелдерге қарағанда гинекологиялық ауру түрлеріне 2,5 есе көп шалдығады екен. Ішімдікті көп қолдану әйел ағзасын бұзып, оның жүйке және эндокринді жүйесін тұрақсыздандырады, оның ақыры бедеулікке алып келеді [1].

Жүктілік кезінде алкогольді ішімдіктерді пайдалану болашақ сәбидің денсаулығына орны толмас зиян алып келеді. Әсіресе, жүктіліктің үшінші айына дейін баланың негізгі мүшелерінің қалыптасу процесі жүреді. Осы кезде алкогольді қолдану баланың кемістікпен туылуына себеп болуы мүмкін. Алайда, жүктіліктің одан кейінгі кездерінде де алкогольді пайдалануға мүлдем болмайды. Себебі, іштегі нәресте ананың қантамырлары арқылы қоректенеді, ал алкоголь адам қанына тез сіңеді. Осы кезеңде алкоголь қолданса баланың ақыл-есіне, оның салмағына, жалпы денсаулық жағдайына кесірі тиеді.

Босанғаннан кейін де, баланы емізу барысында алкогольді ішімдіктер қолдану баланың жүйке жүйесін бұзады. Алкогольдің ең аз мөлшерінің өзі сүт арқылы баланың ағзасына өтіп, оның орталық жүйке жүйесінде айтарлықтай бұзылулар пайда болады. Алкоголь әсер еткен бала мазасыз болып, дұрыс ұйықтай алмайды және психикалық дамуы тежеледі.

Бүгінде аталған тұжырымдарды ескеріп жатқан адамдар аз. Арақ-шарап әбден тұрмыс салтына енгендігі соншалық, оның зияны туралы ойлапбайды да. Арақтың кері әсерлерін олар жағымды деп түсінеді. Оларға мастықтан кейінгі бас аурудың өзі рахаттанудың бір түрі, дәлірек айтсақ, бас ауырып тұрғанда тағы да бір жұтып жіберсе оларға одан асқан рахат жоқ.

Медицина тұрғысынан ішімдікке әуестенген ер адамның өзін-өзі тежей алмайтын маскүнемге айналуы 10-15 жылды қамтыса, әйелдер 3-5, кейде одан да аз уақытта маскүнем болып шыға келеді.

Емшек безі қатерлі ісігімен ауыратын әйелдер арақ-шарап ішетін қыз-келіншектер арасында жиі кездеседі. Мамандардың айтуынша, еліміздегі маскүнемдердің үштен бірі түрлі психикалық ауытқуларға ұшырағандар. Іштегі балаға зияны ішімдік ішпейтін әйелдерге қарағанда оны аз болса да татып алатын әйелдердің дүниеге әкелетін сәбилерінің 100 пайызының:

1. 89 пайызы әлсіз болып туады;
2. 84 пайызы болашақта психикалық қиындықтарға ұшырайды және басы тиісті мөлшерінен кіші болып бітеді;
3. 80 пайызының сөйлеу мүшелерінде кемістік орын алады;

4. 80 пайызының терісі зақымдалған болады;
5. 51 пайызының аяқ-қол саусақтары қисық болып жаратылады;
6. 46 пайызының жыныстық мүшелерінде, 41 пайызының есту мүшелерінде кемістік байқалады;
7. 29 пайызы жүрек ауруына шалдыққан күйде дүниеге келеді;
8. 25 пайызында көру қабілеті төмен болады;
9. 10 пайызының бүйрегі толық істемейді;
10. Бір шыны сыраның өзі ана құрсағындағы сәбидің миына әсер етеді.

Ал, ішімдікті тұтынудың әйел адамны ағзасына зиянына тоқталсақ:

1. Бастың қатты ауруы;
2. Көздің бұлдырауы;
3. Ақыл-сана, абырой, намыстан айыруы;
4. Ағзаның ауруларға қарсы тұратын күш-қуатының жойылып, әлсіреуі;
5. Отбасы мен адамдар арасындағы дау-жанжалға қалдыруы;
6. Ми, бауыр, жүректің зақымдануы. Ұзақ уақыт араққа салынған адамның бауыры қалыптағыдан 14 есе артық жұмыс істейді, бауыр циррозы, бауыр қатерлі ісігі дамиды;
7. Алкоголь ас қорыту мүшелерін қатты зақымдайды, асқазан жарасы, өңеш жарасы тәрізді дерттерге ұрындырады;
8. Ішек қатерлі ісігі араққа салынғандар арасында басқалармен салыстырғанда үш есе көп кездеседі;
9. Ішкіліктің әсерінен зорлық-зомбылық, ұрлық, кісі өлтіру тәрізді қылмыстар орын алады, адам рухани күйзеліске ұшырайды;
10. Көп ішкенде адамның көз алдына жын-шайтан елестейді.

Ішімдікті тұтынатын әйелдер, өздерінің маскүнемдікке салынғандарын сезбей де қалуы мүмкін. Ішімдікті тұтынатын адамдардың маскүнемдікке айналуының 3 кезеңін атауға болады.

1 кезең – мұнда ішімдікті ішу мөлшері бұзылады. Мұндағы айырмашылығы ішімдік ішкенен кейін, ертеңіне бас жазу үшін ішімді ішпейді.

2 кезең – ішімдікті ішу мөлшері өзгереді. Мұнда бас жазу синдромы – «апсенетный синдром» басталады. Яғни, олар ертеңіне ішімдік ішпесе, бастары ауырады, жүрегі қысады. Сондайда 100 грамм ішсе, бұлардың бәрі басылғандай сезіледі. Алайда 1-2 сағаттан соң ол өз күшін жойып, тағы да бас, жүрек ауыра бастайды, көзге әртүрлі елестер көрінеді.

3 кезең – бұрын ішімдікке салынған адам 1-3 литр ішімдікке мас болса, енді жүз грамм араққа да мас болып қалады. Бұл адамның

«деградацияға» ұшырауы. «Деградацияға» ұшыраған адамда «балашағам бар, оларды асырауым керек», «менің аяғым ауыр» деген ой болмайды.

Маскүнемдіктің I-ші және II-ші кезеңінде әйел адамды емдеп, қатарға қосуға болады. Тек маскүнемдіктің III кезеңінде жұмыс жүргізу өте күрделі. Ондай адамдарды емдеуге ұзақ уақыт қажет. Соның ішінде ерлерге қарағанда әйелдердің маскүнемдігін емдеу өте қиын және күрделі болып келеді [2].

Статистика бойынша, маскүнем аяғы ауыр әйелдердің 50%-ы түсік тастайды немесе уақытынан ерте босанады, 35-40%-ының балалары мүгедек немесе өте әлсіз болып туады. Туа пайда болған кемтар немесе жындыларды ерте уақыттан бері, «мерекелік түннің баласы» деп айту кездейсоқтық емес. Өкініштісі, алкоголь ең алдымен ішкен адамға емес, оның балалары мен немерелеріне зиян келтіреді.

Жүктілік және ішімдік – бұл бір біріне сәйкес келмейтін екі ұғым. Алайда барлық әйелдер бұлай ойламайды. Ішімдік әйел организмiне жүктілік кезінде үлкен зиянын тигізетініне ешқандай күмән жоқ. Болашақ баланың денсаулығы мен оның дамуына қаншалықты әсер ететіндігі осы уақытқа дейін айтылуда. Алайда, әйелдер жүктілік кезінде ішімдікті шектен тыс пайдаланбай, белгілі бір мөлшерде тұтынса, оның балаға ешқандай кедергісі келмейді деп ойлайды.

Жалпы, ішімдікті пайдаланудың ешқандай мөлшері жоқ, адам ағзасына түскен бір тамшы ішімдік те, өз зиянын тигізетіні анық. Ендігі кезекте егер әйел жүкті кезінде ішімдікті пайдалануды шектен тыс тұтыну мен белгілі бір мөлшерде тұтынудың айырмашылығы бар ма? Ішімдікті жүктілік кезінде аз мөлшерде ішуге бола ма және оның мөлшері қандай болуы қажет деген сұрақтарға тоқталып өтсек.

Ішімдікті тұтынатын әйелдерде генетикалық ақпаратты беріп отыратын ұрық зақымданады. Сондықтан да, жүктілікке дейін ішімдікті пайдаланған болса, оның салдары қайғылы болуы мүмкін.

Ұрықтың миының қалыптасуы 8-12 апта аралығында, ал оның дамуы туылғанға дейін жүретін процесс. Ішімдіктің салдары баланың жүйке жүйесіне кері әсерін тигізе отырып, оның зақымдануына немесе мүлдем жоюға алып келеді. Ересек адамдарда жүйке жүйесі клеткалары көп болғандықтан, олардың орнын бос бсқалары басып отырады, ал кішкентай бала ағзасында мұндай компенсаторлы мүмкіндіктер өте төмен болып келеді. Жүйке жүйесі клеткаларының толыққанды болмағандығынан оқу барысындағы және логикалық ойлау мен қарым-қатынастағы, яғни адам өміріндегі барлық қиындықтар туындайды.

Ата-анасы ішімдікті тұтынатын балалардың дамуы мен дене салмағы ата-анасы ішпейтін балалармен салыстырғанда төмен болады. Ата-анасы ішімдік пайдаланатын балалардың иммунды жүйесі әлсіз және жиі ауырады. Ең қауіптісі оларда туылғаннан бастап ішімдікке жақындық болады.

Ішімдіктің тағы бір өте ауыр әсері ол – ұрыққа оның жағымсыз әсерін кейіндету болып табылады. Яғни, ішімдіктің шектен тыс мөлшері жүктіліктің алғашқы айларында бірден түсікке алып келуі мүмкін. Бірақ, бала ағзасының дамуындағы бұзылулар туылғаннан кейін немесе бірнеше жылдар өткеннен кейін байқалады. Мысалы, әйел жүктілік кезінде ішімдікті тұтынған болса, оның жағымсыз әсері тек баланың жыныс мүшелерінің дамуы кезінде көрінеді. Ақылды және сыпайы мектеп оқушысы, аяқ астынан жалқау, дөрекі ақымақ болып шыға келеді. Неліктен? Себебі, дамыған гормондар барлық генетикалық ақпаратты сыртқа шығарады. Яғни, жүктіліктің алғашқы айларында гормондар даму үстінде болған кезде, генетикалық ақпараттар зақымданып қойған. Ал, гормондар дамығаннан кейін өзіне сіңірген зақымданған генетикалық ақпараттардың барлығы босап шыға келеді. Осыдан, аяқ асты жақсы бала жаман балаға айналып шыға келеді.

Жүктілік кезінде ішімдікті пайдалану қай жағынан қауіпті? Физиологиялық және психикалық ауытқуларға алып келетін токсинді заттардың ішінен ішімдік ең қауіптісі болып табылады. ол қанға тез сіңіп алып, аам ағзасына қарсы шектеу қояды. Ол ұрыққа кедергісін келтіреді, ал этиль спирті оның жойылуына ықпал етеді. Одан баса, ішімдік қандағы дәрумендердің мөлшерін азайтып, гормоналды жағдай мен қан айналымын бұзады [3].

Егер әйел созылмалы маскүнемдікке салынған болса, жүктілікке үлкен қатер төнеді. Мұндай әйелдерде балалар өте үлкен ауытқулар мен жетіспеушіліктермен туылады. Атап өтетін болсақ: жүрек қан тамырларының бұзылуы, аяқ-қол дамуының ауытқуы, бас сүйек және бетінің дефектісі, жатыр ішінде немесе туылғаннан кейінгі өсудің тоқтауы, салмақ жинау мен психикалық дамудың бұзылуы жәнет.б.

Егер әйел жүктіліктің екінші триместрінде аптасына екі рет 30 мл. ішімдік ішетін болса, оның құрамындағы этонал түсіктің орын алуына жол береді. 70 кг салмақтағы жүкті әйел 50 мл. қызыл шарапты ішетін болса, 1,5 сағаттың ішінде оның жағымсыз әсері байқалады.

Егер шарапты қатты ішкісі келген болатын болса, жүктіліктің барлық кезеңіне, яғни 9 ай ішінде 100-200 гр. табиғи құрғақ шарапты тұтынуға болады.

Медицинада «феталды алкогольді синдром» (аббревиатура FAS – Foetal Alcohol Syndrome) немесе «ұрықтың алкогольді синдромы» деген ұғым бар. Бұл ішімдік құрамындағы этанолдың дамып келе жатқан ұрыққа кері әсер ету барысында пайда болған жағдай.

Феталды алкогольді синдром белгілері:

- Бас сүйек-бет аумақтарының аномалиясы: бас сүйектегі иектің дамымай қалуы, өте қысық көздері, жоғарғы ерін немесе мұрын арқасының қысқа болып қалуы;
- Баланың физиологиялық дамуының бұзылуы: бойының, салмағының өте кішкентай немесе өте ұзын болуы, дене бітімінің сәйкессіздігі;
- Баланың туылған кездегі салмағының аз болуы;
- Жүйке жүйесі дамуының патологиясы: микроцефалия – интеллектуалды және неврологиялық ауытқуға алып келетін мидың толығымен немесе бөліктік дамымай қалуы;
- Ағзалар дамуының аномалиясы: жүрек, буындар, сыртқы жыныс мүшелері.

Ұрықтың алкогольді синдромы – ақыл-ой дамуының артта қалуының негізгі себебі. Осы синдроммен туылған балалардың интеллекті төмен және әлеуметтік бейімделу мәселесі шектеулі болып келеді. Мұндай жағдайда тек қуантатын бір жағы ғана бар, болашақта ішімдікті пайдаланбайтын болса, олардан сау балалар туылады. Бұл балалары ұрықтың алкогольді синдромымен туылған аналарға да қатысты. Егер келесі жүктілігі кезінде ішімдікті пайдаланбайтын болса, онда сау бала туу мүмкіндігі бар [4].

Өкінішке орай, біздің қоғамда «мас күйінде ұрықтану» мәселесі өте күрделі болып отыр. Сонымен бірге, мұнда анасы не әкесі немесе екеуі де мас күйінде болды ма және олар қанша ішкені маңызды емес. Егер ұрықтану процесі кезінде ата-ананың беруі ішімдікті пайдаланған болса, баланың генетикалық механизмі бұзылып, оның салдары өте үлкен соққыға алып келеді. Әйел ұрықтану процесінен соң бір ай өткеннен кейін өзінің жүкті екенін біліп, оған дейін ол ішімдік ішіп, шылым тартқан болса да, оның салдары өте жағымсыз болады. Яғни, болашақ баланың даму процесі белгілі бір градустан орын алған. Жүктіліктің алғашқы айларында плацентаның жоқтығынан, ұрық анасының ішкен барлық алкогольін өзіне сіңіреді. Сондықтан, балалы болуды жоспарлап жүрген ерлі-зайыптылар өз өмірлерінен алкогольді мүлдем сызып тастауы қажет. Ер адам жүктілік орын алғанға дейін, ал әйел лактация аяқталғанға дейін ішімдікті тұтынбағаны жөн.

Кейбір ішімдікке құмар адамдар «Менің таныстарым жүктілік кезінде екеуі де ішті, шылым тартты, бірақ балалары сап-сау болып туылды» деген қате пікірді ұстанады. Бірақ бұл балалар ата-аналары салауатты өмірді ұстану барысында дүниеге келсе, қандай деңгейге жететіндігін ешкім білмейді. Себебі, жалпы туылған балалардың тек 1 пайызы ғана ішімдікті пайдалану салдарынан эпилепсия болып туылады екен, ал өз баласы осы санаққа түскенін ешкім қаламас еді.

Ұрпақ денсаулығы тақырыбы қозғалған кезде жауапкершілік тек әйелдерге жүктеледі. Алайда, әкесінің де оған ықпалының аз емес екендігін де айта кеткен жөн. Егер ер адам балалы болуды жоспарласа, ең аз дегенде ұрықтанудан 4 ай бұрын ішімдіктен бас тартуы қажет. Осылайша ғана ішімдіктің болашақ ұрпаққа кері әсерін жоққа шығара аламыз. Ғалымдар ұрықтың дамуы мен әкесінің маскүнемдігі арасында байланысты зерттеген. Олардың ойынша, ішімдікті күнделікті немесе сирек пайдаланудың өзі сперматозоидтың қозғалысын төмендетеді және оның мұрагерлік құрылымын бұзады.

Қорыта келе, ішімдіктің жүктілікке тигізетін кері әсерінің көп екендігін көріп отырмыз. Мұнда таңдауға болады, яғни ішімдік немесе болашақ ұрпақ денсаулығына тәуекел ету. Тәуекелге бару әрқеңде жеңіл немесе жетістік алып келмейді. Сондықтан да, салауатты өмір салты – бұл болашақ кепілі, бақытты балалық шақ, бақытты және ауқатты отбасы десем қателеспеген болар едім.

Қазақстан Республикасының барлық азаматтары мен әйел-аналарды ұлттық генофондты сақтау үшін, балаларымызға жарқын болашақ сыйлау үшін «Салауатты өмір салтын» ұстанайық дегім келеді. «Салауатты өмір салты» деген сөз әрбір отбасының ұранына айналуы тиіс.

Әдебиеттер

1. Алипов В.И., Корхов В. В Алкоголизм и материнство. – Л.: Знание, 2004.
2. Стрикалов А.В. Алкоголизм: хитрости и тонкости. — М.: Бук-пресс, 2006.
3. Москвина И.И. Современные методы профилактики и лечения алкоголизма // Российская газета. — № 3. — 2006.
4. Мақсұтбек Сүлеймен. Арақ- шараптың азабы – ауыр дерт, рухани құлдырау // Ақтөбе қоғамдық-саяси газет. — № 48. — 2011.

Научное издание

**Қазақстан Республикасы Тұңғыш Президенті
Күніне арналған Астаналық әлеуметтанулық
форум материалдарының жинағы**

**Сборник материалов
Астанинского социологического форума,
посвященного Дню Первого Президента
Республики Казахстан**

**Collection of materials
of Astana Sociological Forum
dedicated to the Day of the First President
of the Republic of Kazakhstan**

Компьютерный дизайн и верстка: *Г.И. Нусипова*

Подписано в печать 07.12.2015. Формат 70×100 ¹/₁₆
Усл. п.л. 38,12. Тираж 500. Печать офсетная.

Отпечатано в типографии
ТОО «Artel Group»
г. Алматы, ул. Таттимбета, д. 24.